

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КеАҚ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

30
EURASIAN NATIONAL
UNIVERSITY

БГПУ
им. М. Ақмұллы

РУДН

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КАДРЛАРДЫ ДАЯРЛАУДАҒЫ ЗАМАНАУИ
ТӘСІЛДЕМЕ: ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ПРАКТИКА»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ФОРУМ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ФОРУМ

«СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ В ПОДГОТОВКЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
КАДРОВ: НАУКА И ПРАКТИКА»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL FORUM
«MODERN APPROACHES TO TEACHER TRAINING: SCIENCE AND
PRACTICE»

МАТЕРИАЛДАРЫ

Астана

26 ақпан 2026 жыл

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КеАҚ**

**«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КАДРЛАРДЫ ДАЯРЛАУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕМЕ:
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ПРАКТИКА»
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ФОРУМ
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ
26 ақпан, 2026 жыл**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ МЕЖДУНАРОДНОГО
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОГО ФОРУМА
«СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ В ПОДГОТОВКЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ:
НАУКА И ПРАКТИКА»
26 февраля, 2026 года**

**PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL FORUM
INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL FORUM
«MODERN APPROACHES TO TEACHER TRAINING: SCIENCE AND PRACTICE»
february 26, 2026**

Астана, 26 ақпан 2026 ж.

УДК 37.0
ББК 74.00
П23

Жалпы редакциясын басқарған: Сомжүрек Б.Ж.

Редакция алқасы: Асылбекова М.П., Атемова К.Т., Байсарина С.С., Сламбекова Т.С.,
Махадиева А.К.

П23 Педагогикалық кадрларды даярлаудағы заманауи тәсілдеме: ғылым және практика: халықаралық ғылыми-тәжірибелік форум материалдары. 26 ақпан 2026 ж./ – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2026. – 1668 бет.

ISBN 978-601-385-193-8

Халықаралық ғылыми-практикалық форум материалдарының жинағында педагог кадрларды даярлаудың заманауи ғылыми-әдіснамалық негіздерін талдау, педагогикалық білім беру саласындағы инновациялық тәсілдер мен тиімді практикаларды айқындау, халықаралық ғылыми тәжірибе алмасуды дамытуға арналған өзекті ғылыми-тәжірибелік зерттеулердің нәтижелері енгізілген. Материалдарда педагогикалық білім мен ғылымның жаһандық трендтері, педагогикалық білім берудегі жасанды интеллект және цифрлық технологиялар, педагог кадрларды инклюзивті білім беруге дайындаудың халықаралық тәжірибесі және инновациялық әдістері туралы мәселелері қарастырылған. Жинақ білім саласындағы мамандарға, ғалымдарға, оқытушылар мен білім алушыларға арналған.

В сборник материалов международного научно-практического форума включены результаты актуальных научно-практических исследований, направленных на анализ современных научно-методологических основ подготовки педагогических кадров, выявление инновационных подходов и эффективных практик в сфере педагогического образования, а также развитие международного научного обмена опытом. В материалах рассматриваются вопросы глобальных тенденций в педагогическом образовании и науке, использования искусственного интеллекта и цифровых технологий в педагогическом образовании, международного опыта и инновационных методов подготовки педагогических кадров к инклюзивному образованию. Сборник предназначен для специалистов в области образования, ученых, преподавателей и обучающихся.

The proceedings of the International Scientific and Practical Forum include the results of relevant scientific and practical research aimed at analyzing the modern scientific and methodological foundations of teacher training, identifying innovative approaches and effective practices in the field of teacher education, as well as promoting international scientific exchange of experience. The materials address issues related to global trends in pedagogical education and science, the use of artificial intelligence and digital technologies in teacher education, as well as international experience and innovative methods of preparing teaching staff for inclusive education. The collection is intended for education professionals, researchers, teachers, and students.

УДК 37.0
ББК 74.00

ISBN 978-601-385-193-8

© Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2026

Бұл жинаққа енгізілген материалдарға авторлар жауапты.
Authors are responsible for the content of their materials.

269	Нагайцев Т.О. Психолого-педагогические стратегии подготовки педагогических кадров к предупреждению суицидального поведения несовершеннолетних: междисциплинарная модель школьной превенции	1128
270	Оразбаева Д.С. Ағылшын тілі сабағында инклюзивті білім берудің ерекшеліктері	1133
271	Сыдыкова Г.Д., Токсанбаева Г.Б. Танымдық ойындардың аутизм спектрі бұзылысы бар балалардың сөйлеу тілін дамытудағы рөлі	1136
272	Тайғарина А.Э. Психикалық дамуында тежелуі бар бастауыш сынып оқушыларын білім беру ортасына бейімдеудегі әлеуметтік педагогтың рөлі	1139
273	Турсунбаева А.У. Инклюзивті білім беру жағдайында педагог кадрларды кәсіби даярлаудың инновациялық тәсілдері: халықаралық көзқарас	1142
274	Сейткамалова А.К. Тәрбиеленушілер арасындағы агрессияның алдын-алу тәсілдері	1146
275	Толуханова А.Д. Инклюзивті мәдениет зерттеулеріндегі әдіснамалық тұғырлар	1149
276	Турекулова Н.А. Бастауыш білім беру арқылы нашар еститін оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттыру	1153
277	Болат Б.Қ. Жасөспірімдердің салауатты өмір салтын дене тәрбиесі арқылы қалыптастырудың маңызы	1155
278	Бейсенбаева Ж.Н. Жасөспірімдердің кәсіби өзін-өзі анықтауын психологиялық-педагогикалық қолдаудың ерекшеліктері	1159
279	Мендигереева Д.А. Студенттердің өмірлік құндылықтары мен денсаулыққа көзқарасының психологиялық аспектілері	1162
280	Шарапатов Р.Ж. Девиантты мінез-құлықты жасөспірімдер типологиясын талдау	1167
281	Жақыпбекова З.Ж. Мектеп жасындағы жасөспірімдердің өзін-өзі реттеу мәселелері	1171
<p>4-секция: Заманауи педагогтің кәсіби дамуындағы құндылықтық тәсілдеме 4-секция: Ценностный подход к профессиональному развитию современного педагога 4-section: Value-based approach to the professional development of the modern teacher</p>		
282	Абдукаримов Н.А. Педагогические принципы совершенствования уроков физического воспитания для учащихся начальных классов	1176
283	Куттибекова Г.Т. Организация процесса начального образования на основе передовых современных педагогических технологий	1179
284	Абилова Г.О. Заманауи педагогтың кәсіби дамуында педагогикалық вебинарлардың рөлі	1182
285	Ибадуллаева С.Ж., Кожабегенова А.Т. Биология пәні негізінде жоғары сынып оқушыларына экологиялық білімді қалыптастырудың маңыздылығы	1187

286	Есенова Н.Е. Оқыту процесіндегі рефлексияның мұғалімнің кәсіби мәдениетін қалыптастырудағы маңызы	1191
287	Жакыпбекова А.Т., Зулпукарова Д.И., Сманова Н.Т. Ценности профессиональной деятельности будущих молодых учителей	1195
288	Игибаева А.К., Ақитбаева Н.К Некоторые аспекты подготовки будущего педагога в условиях вызовов современного социума	1199
289	Асылбекова М.П., Таңатарқызы Г. Болашақ педагог-психологтердің метақұзіреттілігін дамытудың теориялық негіздері	1204
290	Койшыманова А.М., Атемова К.Т. Цифрлық трансформация жағдайында педагог-психологтарды оқушылардың мобильдік тәуелділігін алдын алуға даярлау	1208
291	Шакаримова К.К., Сламбекова Т.С., Хасан А Цифрландыру дәуіріндегі болашақ педагог-психологтың кәсіби имиджі: ғылыми-теориялық аспектілері	1212
292	Toleubekova R.K., Talpakova M.Z. Formation of corporate competencies of teachers based on a value approach to professional development	1219
293	Сламбекова Т.С., Байсарина Ж.С. Болашақ педагогтерді оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруға дайындау	1224
296	Нұрқасымова С.Н., Толекенова Л.А., Нұрланқызы Г. Сараланған тапсырмалар арқылы білім алушылардың физикалық есептерді шешу біліктерін қалыптастыру	1229
297	Айкинбаева Г.Қ., Таукибаева Ш.Ж., Жылқыбаев К.Д., Шериязданов Б.Р. Жеке тұлғаның дамуына ұлттық құндылықтар мен дәстүрдің әсері	1235
298	Ботабаева А. Е., Қажатбек С. Оқушылардың әлеуметтік-құқықтық жауапкершілігін дамытудың маңыздылығы	1240
299	Истомина Н.С. Интеграция ценностей программы «Адал азамат» в профессиональную деятельность педагога	1243
300	Шангереева С.А., Албытова Н.П. Аксиологические основы профессионального развития будущих педагогов в высшем образовании	1247
301	Торebaева Г.Р., Бельгибаева Г.К., Yucel Gelislli Педагогикалық колледждің білім беру жүйесінде геймификация технологиясын қолдану арқылы студенттердің кәсіби құзыреттілігін дамыту	1254
302	Албытова Н.П. Білім беру ортасының белгісіздігі жағдайында оқытушының кәсіби бірегейлігін құндылық-мағыналық реттеу	1260
303	Шолпанқұлова Г.К., Ақын А.К. Болашақ педагог-психологтердің гендерлік мәдениетін дамытудың педагогикалық шарттары	1264
304	Ахунова У.О. Музыка как инструмент формирования эмоциональной и социальной компетентности учащихся	1269

305	Нұралы С., Фейзулдаева С.А. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің әдістемелік тілдік құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі	1272
306	Темірхан А.Е., Мухметова Р.Ж. Оқушылардың оқу мотивациясын арттырудағы smart мақсаттардың рөлі	1276
307	Кишибаева Д.Ж., Оңғарбаева Ж. Педагогтың білім беру мазмұнын жаңарту жағдайындағы кәсіби дамуы	1279
308	Polatova A.N., Mamurbekova Z.U. Future perspectives of scientific research in the field of higher education	1284
309	Абдалинова А.Б. Воспитание патриотизма учащихся через внеурочную деятельность: педагогико-психологические основы и практические подходы	1288
310	Темирханова К.Ш. Когнитивтік әдістер – болашақ мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің ғылыми-коммуникациялық дағдыларын дамытудың құралы	1292
311	Байменова Б.С., Медей М. Бастауыш сынып оқушыларының өзін-өзі реттеу дағдысын дамыту	1294
312	Кадырова Ж.Д. Жоғары сынып оқушыларының тұлғалық дамуындағы құндылыққа негізделген кәсіби бағдардың рөлі	1298
313	Ибрайханова А.Е. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқушылардың оқырмандық сауаттылығын қалыптастыруда отбасымен жұмыс істеуге даярлаудың әдістемелік жүйесі	1303
314	Нұрланқызы Д. Жеткіншек жастағы оқушылардың қазіргі білім беру жүйесіндегі оқу мотивациясының ерекшеліктері	1306
315	Кәрімова А.Е. Ғылымаралық коммуникация жағдайындағы жоғары мектеп педагогикасы: қазіргі жай-күйі мен даму перспективалары	1311
316	Загородская В.С., Мичирова Р.Р. Ценностный подход в педагогическом сопровождении классных руководителей как условие профилактики конфликтов среди обучающихся	1319
317	Темиргалиева А.Б. Аксиологический вектор цифровизации начального образования: развитие профессиональной компетентности педагога-эксперта	1323
318	Байзакова З.Е. Мектеп жасына дейінгі балаларда еңбек әрекеті арқылы «Адал азамат» құндылықтарын қалыптастыру	1326
319	Серік М. Мектеп жасына дейінгі балалардағы буллингке әсер ететін әлеуметтік-мәдени факторлар	1330
320	Lyu Y. A value-based approach to the professional development of the modern physical education teacher	1334
321	Abiltayeva A. An axiological approach to the development of environmental competencies of students of pedagogical fields	1339
322	Төреханова Е.С. Мұғалімнің эмоционалдық интеллекті және көшбасшылық қабілеті	1342

323	Абдуллаева Г.С., Баймұрза А.А. Музыка сабақтарында жасанды интеллектті қолдана отырып, оқушылардың эстетикалық және эмоционалдық құндылықтарын арттыру	1346
324	Айдархан М.А., Халикова Н.С. Жыраулар поэзиясын оқытуда герменевтикалық талдауға үйретудің тиімді жолдары	1349
325	Айдарханова Н.Т. Үздіксіз білім беру жағдайындағы педагог тұлғасының кәсіби дамуының өзектілігі	1353
326	Мағзумова З.Н. Жаһандық педагогикалық трендтер контекстінде болашақ мектеп директорларының көшбасшылық дағдыларын дамыту	1357
327	Муханбеткалиева М.Т. Цифрлық білім беру ортасында жасөспірімдердің құндылық бағдарын дамыту: жасанды интеллект мүмкіндіктері	1363
328	Есимова А.Б. Балалар арасында буллингтің алдын алу жолдары	1368
329	Рүстембекова А.Ғ. Әдебиеттік оқу үдерісінде бастауыш сынып оқушыларының гуманистік қарым-қатынас мәдениетін дамыту	1372
330	Тажединова А.Д. Болашақ педагогтердің кәсіби лидерлік дағдыларын дамытудың педагогикалық алғышарттары	1377
331	Әскербек А.Қ., Мурзина С.А. Функционалдық сауаттылықты дамытудағы мұғалімнің кәсіби рөлі мен педагогикалық құзыреттілігі	1381
332	Бекзат А.Б., Ералин Қ.Е., Саймбетова Ж.Т. Кәсіби дизайнерлердің мәдени құзыреттілігін қалыптастырудағы этнодизайн қағидаттарының рөлі	1385
333	Шалабаева Ж.С., Ережепова Б.Т., Серикханқызы А., Сұлтанқызы Р.А., Қайратқызы Д. Бастауыш сынып оқушыларына математика сабағында топтық жұмыс арқылы ынтымақтастығын қалыптастыру ерекшеліктері	1389
334	Гафиятуллина Н.Б. Формирование готовности будущих учителей начальных классов к профилактической работе с младшими школьниками	1393
335	Куандыкова Э.К., Глеубергенова К.А. Карменова Н.Н., Зиявдинова А. К. Сравнительный анализ отечественного и российского опыта практической направленности школьной географии	1397
336	Данабекова Д.А., Ақитбаева Н.К. Психолого-педагогические подходы к интеграции обучения в системе школьного образования РК	1402
337	Дауенова М., Ақитбаева Н.К. Қазіргі жағдайда жасөспірім тұлғасының дамуына элеуметтік-мәдени ортаның әсері	1407
338	Сералы Ә.Е., Ильясова Г.У. Химия пәнін оқытуда білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыру	1411
339	Сағындықова А.Т., Есмаханова Г.А.	

	Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоциялық тұрақтылығын қалыптастыруда ертегі терапиясының маңызы	1416
340	Уайсова К.Т. Болашақ бастауыш білім педагогтерін театрландыру әдістері негізінде оқушыларды оқытуға даярлаудың педагогикалық шарттары	1420
341	Медеубаева К.Т., Сейтенова С.С. Инновациялық білім беру жағдайында студенттердің күзiреттiлiгi мен оқу мотивациясын дамытуға геймификацияның ықпалы	1425
342	Мурсалиева А.К. Бастауыш мектеп оқушыларының оқу мотивациясын ынталандыру және басқару	1429
343	Алимулова А.С. Дене тәрбиесінде волейболдың маңызы	1434
344	Zhamalbek A. Ethical and legal boundaries of pedagogical discourse: mechanisms for preventing aggressive speech acts as the foundation of a teacher's professional culture	1438
345	Есеналиева Н. Химия сабақтарында цифрлық технологияларды қолданудың тиімділігі	1441
346	Жұмабек Ұ.Ә., Убайдулла Ж.С. Мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамыту	1446
347	Таурбекова А.С. Болашақ мұғалімдерді бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған педагогикалық технологияларды тиімді қолдануға даярлау	1450
348	Атышева Б.Б., Zhalel A. Болашақ биология мұғалімдерінің кәсіби-шығармашылық құзыреттілігін экологиялық ойлаумен ұштастыра дамыту жолдары	1455
349	Ахмаджанова Д.С. Бала тәрбиесінде ұлттық құндылықтарды қолданудың маңызы	1459
350	Кожгельдиева С.С., Қожабаева А.А. Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау ерекшеліктері	1465
351	Сейтова Ж.Ә. Болашақ әлеуметтік педагогтардың өзін-өзі реттеу негізінде әлеуметтік интеллектісін қалыптастыру	1472
352	Абдрасилова Г.Л., Атемова К.Т. Оқушылар прокрастинациясының алдын-алу: педагог-психолог даярлығындағы құндылықтық басымдық ретінде	1479
353	Асантаева Ұ.С. Балалардың музыкалық білімін бағалаудың тиімділігі	1484
354	Булатбаева А.Ә., Иманбекова Б.І., Болатов А.М Білім беру ұйымдарында суицидтің алдын алуды ұйымдастырудағы жүйелі тұғыр	1488
355	Әшірбай А.С. Заманауи педагогтің кәсіби дамуындағы құндылықтық тәсілдеме: жүсіп баласағұн идеялары негізінде	1493
356	Жаныбекова Л.Т., Жаныбекова Р.Т., Қайырбосынқызы Ә. Влияние изучения иностранного языка на формирование профессиональных компетенций будущего специалиста	1497
357	Боранбаева Г.Н.	

	Диалог поколений: трансформация ценностных ориентаций молодых учителей и опытных наставников	1501
358	Искакова Д.А. Жеткіншектер арасындағы буллингті алдын алудағы әлеуметтік педагогтың рөлі	1506
359	Касымбекова А. Ж., Ильясова Г.У. Химияны оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың ғылыми-педагогикалық негіздері	1510
360	Дарбаева Г.Қ. Болашақ педагог-психологтардың кәсіби дамуындағы психологиялық саулықтың құндылықтық маңызы	1515
361	Утеубаева Н.А. Формирование языковой личности современного студента в многоязычной образовательной среде: ценностный и социолингвистический аспекты	1520
362	Узакбаева А.Т., Текеев И., Рахимжанова Л.Б. Методические принципы и педагогические условия адаптивного обучения на основе интерактивного веб-приложения	1524
363	Мускина А.Н. Жас педагогтің кәсіби дамуының құндылықтық бағдарлары	1529
364	Азимов К.Э. Педагогические возможности предмета «начальная допризывная подготовка» в формировании у учащихся чувства патриотизма в условиях образования, основанного на ценностях	1534
365	Мұратқызы А. Болашақ педагогтердің кәсіби дамуында құндылық бағдарларын қалыптастыру	1539
366	Байназарова А.Б. Бала тұлғасының әлеуметтік бейімделуі отбасы тәрбиесі жағдайында	1544
367	Абенев Н.Н., Махамбетова Ж.Т. Жасөспірімдердің эмоционалдық әл-ауқатын қалыптастырудағы сынып жетекшісінің рөлі	1549
368	Аметхан Ж. Зар заман поэзиясын оқытудың тиімді әдістері	1554
369	Сайманова П.С. Оқушылардың психологиялық резиленттілігін дамытуға болашақ педагог-психологтерді даярлаудың теориялық негіздері	1559
370	Кулымбаева А.К., Нуркасинова Л.М. Білім берудегі лидерліктің құндылығы және оның қалыптасу механизмдері	1564
371	Қонысбаев Қ.Б., Жандилдина Р.Е. Дене тәрбиесінде баланың жеке тұлға қабілетін дамытуда оқытудың жаңа технологияларын енгізудің тиімді жақтары	1568
372	Курбанов А.С., Ағабек Т.С. Қазақ тілі сабақтарында әдеби мәтін мен лингвистикалық талдауды кіріктіре оқытудың тиімділігі	1572
373	Курманова С.Б., Абдрахманова Р.Р., Литовченко А.Р. Культура клипового мышления: деградация или новая форма разума?	1575
374	Курманова С.Б., Нұрғожа А.Б., Еркінқызы М Критическое мышление как условие модернизации общественного сознания в Республике Казахстан	1580

375	Сулейменова А.М. Мектепке дейінгі ұйым әдіскерінің цифрлық трансформация жағдайындағы кәсіби рөлі	1584
376	Чакенова Б.А. Халықаралық тәжірибе контекстінде қазақ дәрігерлерінің ағартушылық бастамалары	1587
377	Кабылбекова Л.Б., Байдалиев Д.Д. Мектеп географиясында табиғи қауіптерді оқыту арқылы білім алушыларды адамгершілікке тәрбиелеу	1592
378	Адаменко А.В. Диагностика уровня сформированности экологической культуры студентов	1597
379	Джанабаяев К.Т., Жанабай А.А., Тұрысбек Ж.Ө. Әскери-патриоттық клуб жұмысын жоспарлау және ұйымдастыру ерекшеліктері	1600
380	Жолдасбаева Т.Ә. Қазіргі білім беру жағдайында ер балалардың азаматтық жауапкершілігін қалыптастырудың әлеуметтік-педагогикалық аспектілері	1604
381	Хачетлов К.А., Хачетлова С.М. Современные тренды в патриотическом воспитании через технологии ИИ	1607
382	Қабен Н.Ғ., Бәйдірова С.С., Ақылбекова Ә.А. Бастауыш сынып оқушыларына этномәдени негіздегі патриоттық тәрбие беру	1610
383	Джабиева М.Х., Ермаков Д.С., Амантай Ж.А. Персонализированное образование: проблемы и решения (На примере учебного модуля «педагог: профессия и личность»)	1613
384	Менлибекова Г.Ж., Ниязова Г.Б. Качество образования как целевые ориентиры образовательной программы	1616
385	Асылбекова М.П., Таукелова А.Е. Цифрлық орта жағдайында студенттердің мәдени құндылықтарын дамытудың маңыздылығы	1622
386	Жумабекова Ф.Н. Цифрлық дәуірдегі заманауи педагог мамандарды даярлаудағы құндылықтарға бағдарланған тәсілдеме	1626
387	Махадиева А.К. Формирование позитивного самоотношения будущих социальных педагогов средствами активных методов обучения	1630
388	Бурдесбекова У.И. Менталды денсаулықтың көп аспектілігі мен зерттелу жолдары	1633
389	Сарипбекова А.Т. Теоретические подходы к изучению партисипативной готовности будущих педагогов	1637
390	Жандосқызы А., Кошанова М.Т. Білім беру жүйесіндегі көшбасшылық пен толеранттылық: болашақ педагог-психологтердің кәсіби даярлығындағы интеграция	1640

Бурдесбекова Умит Исмаиловна

nur29ia@mail.ru

PhD докторант, Л.Н.Гумилев ат. ЕҰУ, Астана, Қазақстан

Аннотация. Бұл мақалада менталды денсаулықтың көп аспектілігі қарастырылады. Автор менталды денсаулықты зерттеудің қажеттілігін инклюзивті білім беру тәжірибесінде шетелдік зерттеушілер тұжырымына сүйене отырып талдайды. Зерттеу нәтижелері менталды денсаулықты кешенді тұрғыда қарастырудың қоғам үшін өзекті екенін дәлелдейді.

Түйін сөздер: инклюзивті білім, менталды денсаулық.

Annotation. This article examines the multidimensional nature of mental health. Drawing on the conclusions of international scholars, the author analyzes the necessity of studying mental health within the context of inclusive education practices. The research findings demonstrate that a comprehensive approach to mental health is of significant relevance to society.

Keywords: inclusive education, mental health

Кіріспе.

Білім беру саласындағы түбегейлі өзгерістерді ғылым қайта қарап, трансформациялауға көшті. Ғалымдардың арасындағы сан алуан көзқарастардың болуына қарамастан білім беруде инклюзивті кеңістік құру идеясы жылдан жылға қалыпты тенденцияға айналып отыр. Соның ықпалынан педагогикалық жүйенің дамуы, әдістемелік қайта қамтамасыз ету мен оның негізгі принциптерін қайта құру, құндылықтарды қайта жаңарту мен толықтыру кезек күттірмейтін мәселе ретінде зерттеліп келеді. Дәстүрлі білім беру саласындағы шешімін күткен мәселелер мен инклюзивті білім беру тұжырымдамаларының Батыстық үлгісі негізінде түсіну, әрі жүзеге асырудағы қайшылықтардың шиеленісуі дау туғызатын күрделі мәселеге де айналғанын да жоққа шығара алмаймыз. Әсіресе мазмұндық құрылымдық жағынан жаңа түсініктермен толығыуы, жаңа феномендермен бетпе бет келуі мағыналық және әдістемелік тұрғыдан зерттеу қажеттілігін ұсынды. Сондай қажеттіліктің бірі «психикалық хәл ахуал», «менталды денсаулық».

Отандық білім беру тәжірибесіндегі инклюзивті білім беруді дәстүрлі білім беру тәжірибесімен интеграциялаудың жүзеге асырылуы қарқынды түрде өзіндік ерекше дәстүр қалыптастырып үлгерді. «Қазақстандағы инклюзивті білім беру тұжырымдамасын», «Қамқорлықты қажет ететін балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы ҚР Заңын, «Мүгедектігі бар адамдарға арналған жоғары оқу орнынан кейінші білім берудің жол картасын іске асыруға бағытталған ғылыми жобалар, осы бағытта жаппай білім жетілдіру курстарынан өту, ғылыми диссертациялық зерттеулер (Р.А. Сүлейменова, З.А. Мовкебаева, Б.А. Дүйсенбаева, Ж.Т. Махамбетова, А.К. Макадиева, т.б).

Елімізде шетелдік ғалымдармен жүйелі байланыс орнатылды. Ол туралы Әл Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің зерттеу тобының Цукуба жаһандық білім беру институтымен (Жапония), Герцен атындағы мемлекеттік педагогикалық университетімен, Ресей университеттерімен, Литва және сол елдердің ғылыми зертханаларымен орыныққан байланыстарын айғақ [1].

Көрші Ресей елдің ғалымдары да (Н.Н. Малофеев, Н.М. Назарова т.б) арнайы педагогиканың жаппай Батыстық концепцияға сүйенуі, принциптерін өзгертуі қалыптасқан «қамқорлықты қажет ететін балалардың білім алуындағы құқықтық нормалары мен ережелерді» қайта қарау, олардың осы уақытқа дейінгі пайдаланып отырған мүмкіндіктерінен ажыратуына жол ашпай ма деген де күмәнді идеяларын алға тартады. Бастапқы кездегі интеграциялану тек осы топтағы балаларға көңіл бөлумен біржақты жүзеге асырылып отырғанын да тәжірибемен мойындап отыр [2] Шындығында да инклюзивті білім беру мен дәстүрлі білім берудің интеграциялануы Ресей ғалымдарының күмәнін

сейілтуге барынша күш жұмсап отырғаны көптеген зерттеулерден айқын көреміз. Себебі келесі кезеңдерде инклюзивті білім берудің кеңістігін одан ары кеңейту практикасын қолға алуды жоспарлайды. Мысалы: шетелдік тәжірибеде, инклюзивті білім берудің әлдеқайда кеңірек контексте түсінетініне мән беру қажеттілігі көрсетілген. Мектепке бейімдеу балалар санаттарына қатысты қарастырылады: шартты түрде сау балалар; дарынды балалар, зорлық-зомбылық немесе буллинг құрбандары болған балалар; мемлекеттік тіл олардың ана тілі емес балалар; басқа нәсілдік немесе этникалық топқа жататын балалар; аз қамтылған отбасылардан шыққан балалар; әртүрлі жасөспірім субмәдениеттерінің өкілдері және басқалар. [3] Онымен қоса ескеретін мәселе жасөспірімдердегі аддиктивті мінез құлқы күннен күнге ата аналарды да мұғалімдерді де тығырыққа тіреді. Бұл мәселе де инклюзивті мәселе ретінде қарастырылып жүр.

Педагогтардың еңбегіндегі жүктеменің артуы салдарынан туындайтын күрделі мәселе

Инклюзивті білім беруді интеграциялау екінші күрделі мәселені алға тартты. Ол жүктемені барынша жауапкершілікпен арқалайтын педагогтардың денсаулығы. Әсіресе қоғамда қауырт белең алған мазасыз ата аналармен жұмыс істеу, тіпті педагогтың өзінің үлкен мегаполисте өмір сүретінін ескерсек олар сыртта болып жатқан ынталандырулардан аулақ бола алмайтыны айқын. Мысалы: шу, ластанған атмосфера, адамдар ағыны, ақпарат ағыны, технология, тіпті саяси әлемдік жаңалықтар т.б. Мұның бәрі жасырын стресс, тіпті күйзеліске апарды.

Бұл мәселені зерттеу шетел тәжірибесінде соңғы уақытта қарқынды жүргізіліп келеді. Соған қарамай бұл мәселені шешудің жолдарын әлі де іздестіру бүгінгі күннің еншісінде қалып отыр. Педагогикалық қызмет саласы ең көп күйзелісті бастан кешіретін мамандық ретінде шетелдік зерттеушілер еңбектерінде жүйелі баға беріліп жүр (Agyarong et al., 2020; Kugiasou, 2001). Себебі ресми қызметінен тыс қосымша уақыты жұмыс уақытымен талап етіледі деп баға да берілген [4]

Австралия ғалымдарының зерттеулеріне көз жүгіртсек COVID-19 пандемиясынан кейінгі оңалту жұмыстары мектеп болсын, жоғары оқу орындарында болсын білім алушылардың академиялық жетістіктеріне қарағанда менталды денсаулығына көбірек көңіл аударуды қажет етеді деп бағалайды. Соған қарамай педагогтардың өз денсаулықтары мен әл ауқатына тікелей әсері бар талаптармен бетпе бет келуі халықаралық алаңдаушылық туғызатын мәселеге айналды дейді.

Олардың 2018 жылғы 48 елдің 260 000 мұғалімі мен 15000 мектеп басшылығын қамтыған TALIS халықаралық зерттеуі мұғалімдердің 18%-ы кәсіби қызметіне байланысты тұрақты әрі өткір күйзеліс жағдайын бастан кешіретінін жариялаған. Сондай ақ Австралиядағы Мұғалімдер мен мектеп басшыларының білім жетілдіру институттары 40000-ға жуық мұғалімдерден алынған сауалнама нәтижелерінде жұмыс жүктемесінің артуы мен білім алушылардың психикалық денсаулық қажеттіліктеріне жауап берудің үздіксіздігі күрделі екенін ашық жариялаған [5]. 2023 жылғы жарияланған сол елдің зерттеулерінде респонденттердің 46%-ы мазасыз, күйзелісте жүретіндерін көрсеткен. Себебі ата аналар мен білім алушылардың талаптарын бірдей орындау, сырттан бақылаушылардың педагогикалық қызметке сынның көбеюі мамандықтың беделі мен жұмыстан кету жағдайларын көбейткен.

Ал Норвегия мұғалімдері мен мектеп басшылары арасындағы жүргізілген зерттеулер де бар (Holen & Waagene, 2014, Ekornes, 2017). Ол сауалнамалық зерттеулер нәтижесінде педагогтардың білім алушылардың психикалық денсаулығына алаңдайтынын, тіпті көмек беру олардың жауапкершілігі екенін айта отырып, алайда оған көмек беретін өздерінде қабілетті дамыту керектігін айтқан. Оған қосымша құрылымдық қолдаудың жетіспеушілігін байқатқан. Уақыт ресурсының тапшылығы басқа да әрекеттерін тежейтінін хабарлаған [6] Зерттеулер ашу-ыза, мазасыздық, эмоционалдық күйзеліс, фрустрация немесе депрессия сияқты жағымсыз эмоциялардың педагогтардың кәсіби тәжірибесі мен кездесетін қиындықтарымен тығыз байланысты екенін көрсетеді. Бұл қайшылықтар 2000 жылдары жүргізілген зерттеулердің сипаттамаларынан көруге болады.

Ұлыбритания ғалымдарының Scopus т.б ғылыми жарияланымдарынан байқағанымыз соңғы жылдарда «мазасыз, уайымшыл ата аналардың балаларының психикалық денсаулығына қаншалықты зияны мен оның алдын алу мәселелеріне қатысты сапалық зерттеулер нәтижесінен ата-аналардың мазасыздануы (уайымшылдығы) жиі кездесетінін және ол балалардың психикалық денсаулығындағы қиындықтардың белгілі қауіп факторы болып саналатынын көрсеткен. Мазасыз ата-аналарға нысаналы қолдау көрсету ұрпақтан ұрпаққа берілетін психикалық денсаулық проблемаларының ықтималдығын азайтудың тиімді тәсілі бола алады. Бұл зерттеу Ұлыбританияның Ұлттық денсаулық сақтау қызметінің (NHS) мазасыздыққа арналған психотерапиялық қызметіне жүгінген ата-аналардан сапалы деректер жинай отырып, олардың мектеп жасына дейінгі балаларына ата-аналық мазасыздықтың теріс әсерін азайтуға бағытталған қызметтен не күтетінін зерттеді [7]. Мұндай зерттеулерді Қытай, Корея, Япония т.б елдер зерттеушілерінің еңбектерінен де кездестіреміз. Бұл елдерде әсіресе оқу жүктемелерінің көбеюі салдарынан болатын күйзеліс, отбасындағы балалар тәрбиесіне қойылатын жауапкершіліктің ата аналар тарапынан дұрыс ден қойылмауы салдарынан туындайтын қиындықтар т.б. Байқағанымыз ғылыми зерттеулер ерте балалық шақтан бастап жоғары білім беру деңгейіне дейінгі оқу траекториясында педагогтардың менталды денсаулығы мен білім алушылардың (балабақшадағы бала, оқушы, студент) психикалық саулығы арасында тығыз байланыс бар екенін көрсетеді. Бұл мәселенің біздің елдің де зерттеу бағдарының педагогика ғылымында әлемдік тенденциядан қалыспай ден қойып жатқан саласы ретінде көпжақты зерттеудің жүргізілуіне мұқтаждық байқалады. Дегенмен соңғы жылдары эмоционалды интеллектті, кәсіби күйзелістің алдын алу, оны еңсеру бағытындағы зерттеулер күннен күнге артуда.

«Менталды денсаулық» мәселесінің педагогикалық контексте зерделенуіне қажеттілік

Бірқатар зерттеу материалдарын зерделеу барысында байқағанымыз «менталды денсаулық», «психикалық денсаулық» түсініктерінің ара жігін ажырату әлі де тиянақты мәліметтерді жинақтауды қажет етеді. Менталды денсаулық өмір сапасының маңызды бөлігі ретінде зерделеп те жүр. Байқағанымыз көп зерттеулерде ДДҰ-ның анықтамасындағы денсаулықты аурудың болуы немесе әлсіздіктің болмауы ғана емес, физикалық, психикалық, толық физикалық, психикалық және әлеуметтік әл ауқатымен өлшейді. Бұл компоненттердің тепе теңдігі өмірдің тиісті салаларын қолайлы қанағаттандыру арқылы мүмкін сияқты көрінеді. Көбіне «психикалық денсаулықтың» баламасы ретінде біржақты қарастырылып келеді. Мысалы Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДҰ) келесі анықтамасына тоқталуды жөн көрдік:

«Психикалық денсаулық — бұл адамның өз қабілеттерін іске асыра алатын, күнделікті қиындықтар мен күйзеліске тиімді түрде төтеп бере алатын, өнімді жұмыс істей алатын және қоғамға үлес қоса алатын амандық күйі» (Дереккөз: Денсаулық сақтау басқармасы, 2018, 2019, 2022) Бұл анықтамадан адамның қоғамға интеграциялануы, оған үлес қосуына мүмкіндік беретін күй ретінде баға беріледі. Біз әлі де бұл түсінікке түрлі ғылыми тұғырлар қырынан сипаттамалар беруді келесі зерттеу жарияланымдарда зерделейміз. Өзірге көз жеткізгеніміз менталды денсаулық ол «психикалық денсаулық» түсінігінен де кең ауқымды. Көпқырлы. Қазіргі ғылыми әдебиеттерде оны зерттеу үшін қолданылатын әдістердің әртүрлілігі байқалады: клиникалық бақылаулар, статистикалық деректерді талдау, әлеуметтік сауалнамалар және психологиялық эксперименттер. Осы тәсілдер арқылы менталды денсаулықты кешенді тұрғыда түсіну мүмкіндігі кеңейеді. Менталды денсаулықты үш негізгі өлшем арқылы қарастыруға болады: *Биологиялық өлшемі* (ми мен жүйкенің үйлесімді қызметі, гармондар тепе теңдігі, биохимиялық тепе теңдік); *Психологиялық өлшем* (эмоцияны басқара алу

қабілеті, стресске төзімділік, өзін өзі бағалауы, ойлау, қабылдау, мінез құлық тепе теңдігі); *әлеуметтік өлшем* (қоғаммен және адамдармен қарым қатынас сапасы, қоғамдық белсенділік пен әлеуметтік рөл т.б)

Қорытынды Менталды денсаулық түсінігінің өзі білім беру саласында қарастырыла бастауы инклюзивті білім беруді интеграциялау мәселесіне қатысты жаңа феномендермен толыққан терминдердің бірі ретінде тұжырымдаймыз. Менталды денсаулықты педагогикалық-психологиялық контексте қарастыру алғышарттарды жүйелеу мен оны зерделеудің қажеттілігін туғызады. Олар:

Психологиялық алғышарттар:

- эмоционалды қауіпсіздік;
- стресс пен күйзелісті басқару;
- әлеуметтік қабілеттер.

Әдістемелік алғышарттар:

- менталды денсаулыққа бағытталған оқу бағдарламалары;
- оқу әдістері мен технологиялары;
- бағалау мен мониторинг.

Әлеуметтік – педагогикалық алғышарттар:

- қолдаушы орта;
- қауымдастықтар;
- педагогтың психологиялық даярлығы.

Ұйымдастырушылық алғышарттар:

- уақыт пен кеңістікті ұйымдастыру;
- ресурстар мен құралдар;
- жүйелі педагогикалық қолдау.

Бұл алғышарттар менталды денсаулықты зерттеу мен дамытуда педагогикалық іс-әрекеттің тиімділігін қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1 <https://farabi.university/news/83634?lang=kz>
- 2 Н.Н. Малофеев Почему интеграция в образовании закономерна и неизбежна. // Альманах ИКП РАО. — № 11. — 2007.
- 3 Д.Р. Ганчукова Инклюзивное образование: сущность, подходы и опыт реализации. // Философия образования. — № 1(46). — 2013. — С. 93.
- 4 Stress, Burnout, Anxiety and Depression among Teachers: A Scoping Review. <https://www.mdpi.com/1660-4601/19/17/10706>
- 5 Anna Dabrowski, Michelle Hsien, Tamara Van Der Zant, Syeda Kashfee Ahmed We are left to fend for ourselves: understanding why teachers struggle to support students' mental health. Front. Educ., 22 January 2025 Sec. Mental Health and Wellbeing in Education Volume 9 - 2024 | <https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1505077>
- 6 M. Annelieke Roest, Ymkje Anna de Vries, Julia R. Pozuelo, Maria V. Petukhova et al., 2025 Comorbidity and temporal associations between mental disorders among college students in the World Mental Health International College Student initiative. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2025.116605>
- 7 Francesca Zecchinato, Jana M. Kreppner, Peter Bullard et al., 2025. Promoting the mental health of children with anxious parents: A qualitative investigation of parents' views and needs. // Mental Health & Prevention 39 (2025) 200439